

ZAGAĐENJE MINAMA - GLOBALNI PROBLEM

Žunec, Ozren (1997.) Planet mina. Taktičko-tehnički, humanitarni, socijalni, ekološki i međunarodnopravni aspekti uporabe kopnenih mina u suvremenom ratu. Zagreb: Strata istraživanja. XXII+362 str.

"Rat je definitivno najgora stvar koju sam u životu iskusio, a u cijelom tom pandemoniju mine su najodvratnije i najpodmuklije" (Žunec, 1997.:XXI.) kazao je u predgovoru Ozren Žunec, autor knjige *Planet mina*. Ovu tvrdnju, utemeljenu na osobnom iskustvu sudionika Domovinskog rata, autor je znanstveno elaborirao i potkrijepio brojnim empirijskim dokazima. Knjiga *Planet mina* izazovno je štivo, prvo ovakve vrste, i u nas i u svijetu. Naime, najčešće su knjige i radovi ove vrste nastajali u vojnim krugovima, pod velom vojne tajne. No, knjiga *Planet mina* pokazuje da se i jednu *par excellence* vojnu temu može obraditi i prikazati interdisciplinarno i učiniti je zanimljivom i korisnom širokom krugu čitatelja. Naime, svaka vojna tema, a problemi mina posebice, osim vojnih, uvijek ima svoje ekološke, sociološke, medicinske, pravne, psihološke, edukacijske i dr. aspekte i posljedice.

Naslov knjige najprije privlači pozornost. Što je to "planet mina"? Na prvi pogled naslov zvuči neobično, možda i pomalo preambiciozno. Ali, čitajući knjigu, već nas prvih nekoliko stranica teksta uvjerava da se u njoj govori upravo o tome: o minama kao globalnom, planetarnom problemu, neovisno o tome postoje li u nekoj zemlji zaostala minska polja, žrtve stradale od mina, izdvaja li netko sredstva za razminiravanje, nauružava li se neka vojska minama, planira li rabiti mine u ratu ili ne. Mine su svakako globalni i općeljudski problem po svojim taktičko-tehničkim značajkama, proši-

renosti i posljedicama po okoliš i po ljude, kako za vrijeme rata, a što je još i gore, i dugo poslije rata.

U tematsko-sadržajnom pogledu, knjiga je strukturirana u sljedeća četiri dijela: "Tehnika i taktika minskog rata", "Mine i društvo", "Minski rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini", te "Međunarodno ratno pravo i zabrana mina". Knjiga je upotpunjena Sadržajem, Popisom tablica, Popisom grafikona, Popisom slika, Autorovim predgovorom, Zaključcima, Prilozima (dvanaest različitih odredbi, pravila i konvencija iz područja međunarodnoga ratnog prava), Skraćenicama, Literaturom, Kazalom i Bilješkom o autoru. Kao posebno važna ističemo i posljednja dva priloga sadržana u knjizi, a to su "Izbjegavanje opasnosti od mina - naputak za civilno stanovništvo" te "Karta miniranih područja u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini".

Prvi dio knjige posvećen je pitanjima tehnike i taktike minskoga rata. U prvom poglavlju autor daje jezgrovit prikaz povijesnog razvoja pojma minski rat, a potom slijedi definiranje pojmova mina i minskoga rata na kopnu. Posebna se pozornost pridaje minama na kopnu, kao dominirajućoj vrsti mina. U prikazu kopnenih mina, najprije se prati njihov razvoj do kraja Drugoga svjetskog rata, potom razvoj poslije Drugoga svjetskog rata, te opisi daljinski položenih mina i mina s uredajima za samouništaivanje, samoneutraliziranje i samodeaktiviranje. Ova cjelina vrlo je ilustrativna, no, možda bi bilo uputnije rabiti samo jedan od kriterija klasificiranja, npr. vremenski,

način polaganja mina, konstrukcijske značajke i slično.

Drugo poglavlje posvećeno je opisu, klasifikaciji i obradi načela uporabe kopnenih mina. Ovo poglavlje, utemeljeno na relevantnoj vojno-stručnoj literaturi, popularno rečeno, sadrži sve što bismo trebali znati o minama, o njihovim vrstama, namjenama i značajkama.

Razminiranje i čišćenje mina razmatraju se u trećem poglavlju. Autor ovdje s pravom razlikuje vojno svladavanje minskih zapreka tijekom bojnih djelovanja od humanitarnog čišćenja mina, kojemu je svrha povrat zemljišta u stanje prije miniranja. Ove dvije vrste razminiranja i čišćenja mina razlikuju se po cilju uklanjanja mina, načinu njihova uklanjanja, sredstvima, standardima čišćenja i mnogim aspektima organizacije rada na uklanjanju mina. Autor je, vrlo iscrpno, ukazao na svu složenost uklanjanja mina koje je uvijek praćeno gubicima i golemim troškovima.

U drugom dijelu knjige, autor razmatra socio-ekološke aspekte odnosa mina i društva. U četvrtom poglavlju navode se podaci o broju zaostalih mina, površinama zagađenog zemljišta, proizvodnji i trgovini minama. Numerički i tabelarni pokazatelji i pregledi, prezentirani u ovom poglavlju, veoma su dojmljivi i opominjući. Oni pokazuju da je, s izuzetkom desetak zemalja, cijeli naš planet zagađen minama. I, što je najstrašnije, od približno 200 milijuna zaostalih mina, barem 75 posto su teško pronalazive i za civile naročito opasne protupješačke mine. Cijeli problem dodatno usložava i činjenica da su zaostala minska polja najčešća u inače najnerazvijenijim i najsiromašnijim zemljama koje ne mogu izdvajati niti minimalna potrebna sredstva za razminiranje.

Peto poglavlje posvećeno je pitanjima uporabe mina u oružanim sukobima poslije 1945. godine, s posebnim osvrtom na nemedržavne ratove. Autor vrlo

uvjerljivo pokazuje kako u nemedržavnim ratovima mine, uz vojnu, dobivaju i funkciju teroriziranja stanovništva. Uporaba mina, i u državnim, a pogotovo u nedržavnim sukobima, ima za posljedicu strahovita stradavanja civila, jer, kao što kaže autor, "njihova učinkovitost ostaje vrlo uočljiva za života barem jedne generacije: u Angoli živi 70.000 ljudi koji su zbog mina izgubili barem jedan ekstremitet, a u Kambodži jedan amputirac dolazi na 236 stanovnika" (117).

Šesto poglavlje posvećeno je žrtvama mina. Brojna su pitanja kad je riječ o žrtavama rata, od izvora i pouzdanosti podataka o žrtvama i posljedicama uporabe mina, preko epidemiologije stradavanja od mina, demografije žrtava mina do rizičnih djelatnosti i opasnih mjesta. Na sva ova pitanja autor daje vrlo utemeljene odgovore, potkrijepljene brojnim statističkim pokazateljima.

Humanitarne i socijalne posljedice uporabe kopnenih mina razmotrene su u sedmom poglavlju. Autor u njemu obrađuje medicinske, mikrosocijalne, mezosocijalne i makrosocijalne posljedice te ekološke aspekte uporabe mina. Osim izravnih posljedica po život ljudi, mine izazivaju brojne dodatne štete i probleme, kako za invalidne osobe, tako i za užu i širu društvenu zajednicu. Ekonomski gledano, od mina najčešće strada najsiromašniji dio civilne populacije, što dodatno otežava tegobe žrtava i njihovu resocijalizaciju. Autor s pravom ukazuje i na ekološke aspekte uporabe mina, čije posljedice imaju sve značajke ekološke katastrofe.

Treći dio knjige vraća nas problemima minskog rata u Hrvatskoj te u Bosni i Hercegovini. Kroz četiri poglavlja (VIII. "Hrvatska i Bosna i Hercegovina u povijesti minskog rata"; IX. "Karakter rata u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini"; X. "Uporaba mina u ratu u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini" i XI. "Posljedice minskog rata

u Hrvatskoj i u Bosni i Hercegovini"), na gotovo 90 stranica, autor otkriva vojno-političko lice i tragično minsko naličje rata vođenog na području Hrvatske i Bosne i Hercegovine. Zainteresirani čitatelji u ovom dijelu knjige mogu naći odgovore na praktično sva pitanja koja se odnose na taktiku uporabe mina, metodologijske probleme mjerenja intenziteta minskoga rata, sredstava i doktrine minskoga rata JNA, minskoga rata i oružanih snaga Hrvatske i Bosne i Hercegovine, miniranih područja, ukupnih gubitaka i žrtava mina i njihovih medicinskih, socijalnih, političkih i ekonomskih aspekata, te na kraju, razminiranja. Svi pobrojani problemi vrlo su temeljito elaborirani, te potkrijepljeni veoma opsežnim statističkim i empirijskim pokazateljima. Tek kad se pročita ovaj dio knjige, može se shvatiti koliko zapravo malo uzimamo u obzir svu kompleksnost uporabe kopnenih mina, a posebice koliko malo znamo o dugotrajnim i teškim posljedicama uporabe kopnenih mina s kojima ćemo se nositi još dugi niz godina. Podaci koje nam autor stavlja na uvid nedvojbeno svjedoče o njihovoj marginalnoj nazočnosti u hrvatskoj javnosti, te o nužnosti kvalitetnijeg i šireg osvješćivanja javnog mnijenja, kako o posljedicama koje su ostavile kopnene mine, tako i o problemu njihova razminiranja.

Posljednji dio knjige odnosi se na međunarodno ratno pravo i pitanja međunarodne zabrane uporabe mina. Uz osvrt na zakonska i druga normativna rješenja radi zabrane te "humanizacije" uporabe mina, autor ukazuje i na inicijative za potpunu zabranu uporabe protupješačkih mina. Na žalost, svijest o tragičnim posljedicama uporabe kopnenih mina, poglavito protupješačkih, do danas nije postala prevladavajućom svjetskom misli. Zbog toga i ovogodišnji svjetski skup o razoružanju nije rezultirao konsen-

zusom o apsolutnoj zabrani korištenja protupješačkih mina.

Naročitu pozornost budućim čitateljima i korisnicima knjige *Planet mina*, skrećemo na posebni naputak, na kraju knjige, a koji se odnosi na izbjegavanje opasnosti od mina. Naputak je namijenjen svima koji dolaze ili mogu doći na područje zagađeno minama, te onima koji se bave obrazovanjem i odgojem. U naputku su praktično obradena sva pitanja koja rizik stradavanja od mina svode na minimum. Zbog svoje informacijske i edukacijske vrijednosti, ovaj bi naputak valjalo učiniti dostupnim svakom čovjeku, a posebice djeci, na područjima zagađenim minama.

I što na kraju reći o knjizi *Planet mina*? Prije svega valja istaknuti da je njezinom pojavom uklonjena velika praznina u znanstveno-stručnom fondu o vojnoj problematici općenito, te o Domovinskom ratu posebno. Knjiga je veoma poticajna kao metodologijski uzor za istraživanje i obradu i drugih sličnih pitanja i problema iz ratne prakse. Unatoč obilnim statističkim pokazateljima i znanstveno-stručnoj aparaturi, knjiga je vrlo razumljiva, zanimljiva i izazovna širokom krugu čitatelja, a ne samo stručnjacima. U tehničkom pogledu, knjiga je opremljena opsežnim pre-gledima i priložima, što sve zajedno olakšava snalaženje u brojnim podacima. Zbog svoje interdisciplinarnosti usmjerenosti, knjiga će biti nezaobilazno štivo i svima onima koji se na bilo koji način bave problematikom mina i njihovih implikacija. Uvjereni smo da će zbog svoje originalnosti, razine obrade problema, aktualnosti i korisnosti ova knjiga doživjeti više hrvatskih izdanja, a zacijelo će biti prevedena i na svjetske jezike.

Dr. Branko Bošnjak